

WALANG naipagmamalaking madalás sa kanyang mga kapatíd na babai si Ricardo kundi ang mga katangian ng kanyang kasintahang si Loris.

—Magandá, pinakamagandá sa klase namin sa U.P.—ang wika pa ni Ricardo;—matalino, may-kaya sa kanilang lalawigan, at sa ibabaw ng lahat ay mabaít at nápakahinhin. Kung kumilos ay masasabing si Loris ay isáng babaing di makabasag-pinggan.

—Kung tunay ang iyóng sinasabi ay iyán na ang ibig kong maging hipag—itinugón ng pinakamatandang kapatíd na dalaga ni Ricardo.—Anó ang kanyang tunay na pangalan?

—Dolores Valbuena—tugón ng binata,—nguni't sa Unibersidad ay lalo siyang kilalá sa palayaw na Loris.

—Nanábabik akóng siya'y makilala—ang sabi namán ng pinakabatang kapatíd na dalaga rin.

—Hahanap akó ng mabuting pagkakataón upang maipakilala sa inyo ang may-ari ngayon ng aking puso, ang babaing napili kong maging mutya ng aking tahanan...

* * *

Ang digmaan ay sumikláb at ang pagkakataón upang si Loris ay maipakilala ni Ricardo sa kanyang mga kapatíd ay lumayo.

Tinawag na si Ricardo upang makilaban at naging malungkot ang pag-uusap nila ni Dolores.

—Yamang sasama ka na sa hukbo—ang wikang lumuluha ng dalaga,—akó namá'y uuwi na sa amin. Batíd mo nang ikáw ang tanging nagmamay-ari ng aking puso, nagkakarayo man tayo'y makaasa ka na ang malinis kong sumpa sa ating pag-iibigan ay hindi magbabago kahit bahagya.—At pagkuwa'y iniabót kay Ricardo ang isáng maliít na tanikalang ginto na may ginto ring agnós na kinápapaloobán ng kanyang larawan.

Hinagkán ni Ricardo ang agnós at ang dalawa'y malungkot na naghiwaláy.

* * *

Samantalang si Ricardo'y kasama na ng hukbong nakikilaban, si Dolores ay naging isá sa makapál na bilang ng mga dalagang tagalalawigan na naiwang kahambing ng yagít na kinatihan ng tubig sa dalampasigan ng Maynila. Hindi makauwi sa kanyang bayan sa kawalán ng másasakyang bapor at hindi namán makatanggap na gaya ng dati ng salaping galing sa mayaman niyang amá. Wala ring kamag-anak na sukat kuma-

Nakipaglaro Sa Panahon

Ni L. MAGSARILI

linga! Ang dati'y napakabuting pamundók, ay kalong nang di mababai na kanyang pinangangaserahan ay tila naging masungit na sa kanya ngayón dahil sa kakulangán ng sukat magugol na salapi. Nang dumating ang mga hapón, kapako ang kanyang gunita: kay lahat halos ng magaganda't mga mahál na damít ni Dolores ay na-

Napansin ng lahat na nawalan siya ng dating sigla: namumutla, tumutulo ang luha, dahan-dahan at padaup-kamay na lumapit sa mikropono . . .

ipagbili. At nang wala nang máipagbili...

Isáng kaibigan ang nakahikayat kay Loris upang maging "hostess" sa dating *Alcazar*.

—Magandá ka at lahat ay hanga sa iyó; maniwala ka sa akin na kapag nasa *Alcazar* ka na ay daig mo pa ang namumulot ng salapi.

* * *

Ang *Alcazar* ay kabilang sa mga tinupok ng apoy nang dumating ang hukbong tagapagligtás.

Halos di naglipat-buwán ay panya na at masayá ang buong Maynila.

Gayón man...

Si Ricardo, na isá sa maluwalating nakaligtás sa Bataan at kabilang sa mga kawal na naka-

ipinagmamalaki? Bigláng sumagi kay Ricardo ang alaala ng saksyang *Corregidor* na nabangga sa isáng mina at mga tagalalawigan ang sakay na nangalunod at nálibing sa kailaliman ng dagat. Ang hulíng sabi sa kanya ni Loris ay uuwi siya sa kanilang lalawigan. Nang sumabog ang *Corregidor* ay patungo itó sa lalawigan niná Dolores.

Napaiyak si Ricardo.

* * *

Isáng gabí...

Si Ricardo'y kasama ng kanyang mga kaibigang pinuno ng hukbo na nag-aaliw sa "night club" na lalong bantog sa tawag na *Club X*. Nag-iinuman sila't maminsan-minsa'y nakikipagsayaw sa ilang "waitress" ng klub. Wa-

láng anú-ano ay parang sinaksák ang dibdib ni Ricardo. Nápatayo at pinakasipat na mabuti ang pulutóng ng mga nagkakaingáy. Isá sa mga "waitress" ang pinakalakpakang mabuti dahil sa kagalingang sumayáw ng malikót na *boogie woogie*. Palibhasa'y marami ang naipainóm marahil ng kanyang kapareha kung kaya't ang lindi ng katawán ay bagay na bagay sa tugtog na isinásayáw.

—Tila si Dolores!—ang bulóng na walang ibáng nakaringíg at bigláng nabagsák ang katawán sa biglang pagkakaupo. Tinutóp ang noo at sumubsob sa bilog na mesa.

—Wala ka pa namáng naínom, *groggy* ka na?—ang biro ng isá sa mga kasama.

—Hindi!—ang bigláng bumuká sa bibíng ni Ricardo. Akala ng nagbiro, ang *hindíng* yaón ni Ricardo ay ukol sa kanyang sinabi, nguni't ibá ang pinag-uukulan ng binata.—Hindi—ang pabulóng na lamang niya,—hindi maáaring si Loris iyón...

* * *

Biglang nag-umugong ang salón sa palakpakan at sigawan. Sa isáng pinaka-platapormang naroroon ay nakitang umaakyát ang dalagang nápakagaling sumayáw ng *boogie woogie*. Siya'y aawit sa harap ng isang mikropono. At ayon sa pagpapakilala ng "announcer", kung mabuti siyang mag-*boogie woogie* ay lalong napakabuti niyang umawit.

—Siyá!—ang nápatayong sabi na namán ni Ricardo,—siya nga't dili ibá...

Nang matapos ang mahusay na pagkakaawit, si Ricardo'y nápatalón, pumalakpák at nagsisigáw...

Ang masayang "waitress" ay nápatili nang mátanawán si Ricardo. Hindi malaman kung humahaguhól o humahalakhak, nguni't ang "waitress" ay nangatangkáng tumalón sa plataporma at tumakas. Náhawakan siya ng "announcer" at pinakapilit na magbalík sa mikropono. Napansin ng lahat na nawalan siya ng dating sigla: namumutla, tumutulo ang luha, dahan-dahan at padaup-kamay na lumapit sa mikropono. Hinuni sa pinaka-patnugot ng orkesta ang kanyang kantahín.

Pinalamlam ang mga ilaw. Ang lahat ay nagsitahimik nang buong lungkot at lumuluhang inaawit ng "waitress" na yaóng ang *Ay kalisud!* na lubháng kinagigiliwan ni (Nasa pahina 17 ang karugtong)

Alaala Sa . . .

(Karugtong ng nasa pahina 7)
lilimahid na anyo, sa kaniyang pananamit na marami nang araw sa katawan, ay di ang hindi ako nahabag. Nguni't siya'y tunay na umiibig sa akin, at sa likod ng kaniyang kaayusan ay naroon ang pusong tinitibukan ng pinakamasidhing pagmamahal sa tinubuang-lupa.

—Paano tayo ngayon?—ang aking tanong.

—Ako'y babalik, Nena, pagkatapos ng labanan, at pagkaraang mapalis na sa lupang ito ang ating mga kaaway. Umasa kang sa di magluluwat ay paririto ako upang ikaw'y kunin, Nena,—ang kaniyang pahayag.

—Hindi ka kaya makalimot. Ding?

—Makalimot? Paano kita malilimot, Nena? Hindi ba ikaw ang sa gitna ng kabundukan ay siyang tumatanglaw sa aking mga pag-sisikap? Ikaw ang nakapagparub-dob sa aking kalooban sa sandaling ibig ko nang magulapay sa hirap. Kung paanong hindi ko malilimot ang mga araw ko sa bundok, Nena, ay higit kitang hindi malilimot.

Sa huling gabing iyon ay niya-ya niya akong magpasyal sa tabi ng batis na noo'y bahagyang naliliwanagan ng buwan. Ibig niyang matandaan ang gabing iyon, ang kaniyang wika, samantalang kami'y banayad na naglalakad. At saka, ang kaniyang bulong sa akin, upang di ko malimot ang gabing ito, upang sa pakikipaglaban ko'y taglay-taglayin ang iyang larawang makapagpapalakas sa aking kalooban, ay may hihilingin ako sa iyo.

—Ano iyón?—ang marahan kong tanong.

Nabigla ako sa kaniyang sinabi. Iyon na ang pinakasukdulang pag-subok sa aking naipangakong pag-ibig sa kaniya. Ako'y hindi nakaimik, hindi ko namalayan kung ako'y nakahahakbang pa sa mga sandaling iyon. Nakiusap siyang muli, si Ding na ang tinig ay banayad na banayad na waring tumatagos sa kaibuturan ng aking puso.

—Pabaunan mo ako ng isang sanglang di ko maaaring malimot—ang kaniyang pithaya.

Aywan ko ba kung bakit ako'y di nagkaroon ng lakas na makatanggi sa sandaling iyon; nada-ma kong kailangan niya ako, kailangan niya ako. At nalimot ko ang lahat. . .

(Nasa pahina 19 ang karugtong)

IBONG WALANG PUGAD

Tulambuhay ni *Iñigo Ed. Regalado*

III

*Yaong mag-asawa sa tuwa'y nagtalik
dahilán sa sanggol na kaibig-ibig,
lalo ang lalaking may bálat sa lig
at kamag-anakan ni kabisang Tales.*

*Ang lalaking yao'y masikap sa buhay,
walang basag-ulo, Lupo ang pangalan;
ang babai'y lubháng mabuti sa bahay,
uliráng asawa, Oreng ang palayaw.*

*Si Lupo'y lumaki sa isáng panahon
na ang bayan niya'y saláb sa linggatong,
hindi nililimot ang isáng kahapong
sinapot ng ulap ng palad na sahol.*

*Yaong baliw na si pilosopo Tasyo,
si Sisa, ang iná ni Crispit Basilyo,
gayon din ang bantog na kapitang Tiago
ay inabot niya sa bayang San Dyego.*

*Nang magtulisán na si kabisang Tales
siláng mag-aanak ay nagsitalilis
sa kiná Sinang nga siya nápasampid
nanilbihan doong kain ang kapalit.*

*Yaong Marya Clarang balita sa dilág
saka si Ibarrang sa dunong nábenság
dahilán kay Sinang ay kanyáng natatap
na nag-iibigan nang masuyo't wagás.*

*Si Elyas, ang amá ng binatang Senon
ay alám din niyang kilabot kahapon,
yaon ay lalaking hindi umuurong,
buhay ang puhunan sa mabuting layon.*

*Kaya nga't si Lupo'y masasabi nating
namulat ang isip sa madláng hilahil,
nadagi ang puso sa mga tiisin
at ngayo'y wala nang takot sa panimdim.*

*Si Oreng ay kanyáng sinuyo't minahál
bukhat nang umoo sa bahay ni Sinang
yaon, nang bata pa'y doon na namuhay
at naging dalaga sa paninilbihan.*

*Kaya nga, si Senday ay pinarang anak,
inaring bunga na ng kaniláng palad,
—“Dahilán kay Sinang!”—kay Oreng na saád,
—“Oo nga!”—ang ayon ng asawang liyág.*

(Nasa pahina 19 ang karugtong)

Nakipaglaro Sa . . .

(Karugtong ng nasa pahina 10)

Ricardo. Nang matapos ang awit ay walang pumalakpák. Kapagkaraka nama'y nagparingig ang orkesta ng isáng malinding tugtog. Kinuha ni Ricardo ang tanikalang gintong bigay sa kanya ni Loris ay buong pagngingitngit na itinapon, at pagkatapos ay tumakbong patungo sa kinauupán kaní-kaniná ng “waitress” na iyóng umawit ng *Ay kalisud!*

Nguni't si Dolores ay wala na.

* * *

Isáng kaibigan ng nawaláng “waitress” ang nagsabi kay Ricardo na pagkatapos ng huling awit ay patakabóng lumabás iyón na hindi nilá matiyák kung humahaguhól o humáhalákhák.

—Ang babaing iyán—ang wika pa kay Ricardo,—ay isá sa mga itinabóy rito ng kapalaran; nakipaglaro siya sa panahón, nguni't matitiyák ko sa inyóng siya'y malinis sa lalong malinis; sa bigláng tingín, siya'y masayá, walang kasing-sayá, nguni't ang puso niya'y lumuluha, at waláng nasasabi-sabi sa aming magkakasama kundi isáng pangalan lamang: Ricardo!

Nagdilím halos ang matá ng binata. Ipinihit ang mga paa at nagbalik sa dakong pinanggalingan. Ang tanikalang itinapon ay hinanap.

Nang hindi makita ay umiyák na parang bata.

—«o»—

Nalagas . . .

(Karugtong ng nasa pahina 11)

Matagal na hindi kumibo si Gloria. Nang magsalita ay nangatagal ang kanyang tinig.

—Paano ba ang gagawin ko ngayon?

—Bakit?

Umiyak na muli si Gloria.

—Naku, sabihin mo sa akin. . . wala na si Fred. . . paano ang gagawin ko?

—Bakit nga?

—Inom na kaya ako ng lason. naku, sabihin mo sa akin. . .

Nagsasalita siyang tila wala sa sariling bait.

Naunawaan ko ang nais niyang sabihin. Nanlamig din ako nang madama kong nauunawaan ko na siya. Nguni't wala akong mada mang kalutasan, maging sa aking puso.